

**SUV RESURLARINI BOSHQARISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA BARQAROR
FOYDALANISH MASALALARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15809302>

Saida Baxtiyarova

*Qoraqalpoq davlat universiteti yuridik fakulteti 3-kurs talabasi
baxtiyarovasayida@gmail.com*

Miraddin Tursinbaev

*Qoraqalpoq davlat universiteti yuridik fakulteti o'qituvchisi
motursinbaev@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqola suv resurslaridan oqilona foydalanish masalasini huquqiy va ekologik nuqtai nazardan tahlil qiladi. Suv resurslari davlatning ekologik xavfsizligi, barqaror rivojlanishi va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti uchun muhim strategik boylik hisoblanadi. Maqolada O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligida suv resurslarini boshqarish bilan bog'liq muammolar, xususan, noqonuniy foydalanish, monitoring tizimining yetarli darajada tashkil etilmaganligi, mahalliy hokimiyat organlari vakolatlarining noaniqligi va samarali nazorat mexanizmlarining yo'qligi kabi masalalar ko'rib chiqiladi. Xalqaro tajriba va zamonaviy tadqiqotlarga asoslangan holda qonunchilikni takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish va fuqarolik jamiyati institutlarini jalb qilish orqali suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.*

Kalit so'zlar: *suv resurslari, suv obyektlari, oqilona foydalanish, huquqiy muammo, huquqiy tartibga solish, suvdan foydalanish, suvdan foydalanuvchi, suv iste'moli, transchegaraviy suvlar, ekologik xavfsizlik, monitoring tizimi, qonunchilik, umummilliy boylik, qonunchilik, suvlarni ifloslash, raqamlashtirish, javobgarlik, suv olish limitlari.*

**LEGAL FOUNDATIONS OF WATER RESOURCE MANAGEMENT AND ISSUES OF
SUSTAINABLE USE**

Saida Bakhtiyarova

*3rd-year student of the Faculty of Law at Karakalpak State University
baxtiyarovasayida@gmail.com*

Miraddin Tursinbaev

*Lecturer at the Faculty of Law at Karakalpak State University
motursinbaev@gmail.com*

Abstract: *This article analyzes the issue of rational use of water resources from legal and ecological perspectives. Water resources are considered a crucial strategic asset for the*

state's ecological security, sustainable development, and socio-economic progress. The article examines problems related to water resource management in the current legislation of the Republic of Uzbekistan, particularly issues such as illegal use, insufficiently organized monitoring systems, unclear delineation of local authorities' powers, and the absence of effective control mechanisms. Based on international experience and modern research, proposals are put forward to enhance the efficiency of water resource utilization through improving legislation, introducing digital technologies, developing public-private partnerships, and engaging civil society institutions.

Keywords: *water resources, water objects, rational use, legal issues, legal regulation, water use, water user, water consumption, transboundary waters, ecological security, monitoring system, legislation, national wealth, water pollution, digitalization, responsibility, water extraction limits.*

Suv resurslari global miqyosda muhim strategik resurs sifatida e'tirof etiladi. Aholi sonining o'sishi, sanoat va qishloq xo'jaligi ehtiyojlarining kengayishi, shuningdek, iqlim o'zgarishi natijasida toza ichimlik suvi va irrigatsiya uchun yaroqli suv zahiralari kamayib bormoqda [1]. O'zbekiston Respublikasida suv resurslarini boshqarish masalasi mamlakatning geografik joylashuvi, iqlim sharoiti va transchegaraviy suv manbalariga bog'liqligi tufayli alohida dolzarblik kasb etadi [2]. Ushbu maqola suv resurslaridan oqilona foydalanishning huquqiy asoslarini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan yechimlarni taklif qilishga qaratilgan.

Suv resurslari – foydalanishga yaroqli yoki potensial foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan tabiiy va sun'iy suv obyektlari suvlarini o'z ichiga oladi [3]. Oqilona foydalanish esa suv resurslaridan iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatdan muvozanatli, tejamkor va maqsadli foydalanishni anglatadi, bu hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish bilan birga kelajak avlodlar uchsejim uyasi bo'lib xizmat qiladi [4].

Suv obyekti — suvlar doimiy ravishda yoki vaqtincha to'planadigan va suv rejimining o'ziga xos shakllari va belgilari bo'lgan tabiiy (jilg'alar, soylar, daryolar va boshqalar) hamda sun'iy (ochiq va yopiq kanallar, shuningdek kollektor-drenaj tarmoqlari) suv oqimlari, tabiiy (ko'llar, dengizlar, yer osti suvli qatlamlari) va sun'iy (suv omborlari, sel suvlari to'planadigan joylar, hovuzlar va boshqalar) suv havzalari, shuningdek buloqlar va boshqa obyektlar;

Suv resurslari — foydalaniladigan yoki foydalanilishi lozim bo'lgan suv obyektlari suvlari. [3]

Bugun biz suvdan qanday foydalansak, ertaga hayotimiz aynan shunga bog'liq bo'ladi. Suv resurslaridan oqilona foydalanish bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan biridir. Shu sababdan ham bu yo'nalishdagi yuzaga kelayotgan huquqiy muammolar hamda ularga yechimlarni ko'rib chiqish lozim. Suv resurslaridan oqilona foydalanish-mavjud suv manbalaridan iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatdan muvozanatli, tejamkor va maqsadli tarzda foydalanishni anglatadi. U nafaqat hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish, balki kelajak

avlodlar uchun ham suvni saqlab qolishni ko'zda tutadi. Hozirgi paytda O'zbekistondagi, dunyodagi suv resurslarining holati, darajasi qandayligi hammaga ma'lum. Suv resurslaridan oqilona foydalanish uchun uning huquqiy tartibga solinishi, qonunlarga amal qilinishi, nizolarni qonuniy hal qilinishi borasida ishlar qilinishi kerak.

Suv resurslaridan foydalanishning huquqiy asoslari. O'zbekiston Respublikasida suv resurslaridan foydalanish masalasi bir qator qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi Qonun, "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun, "Yer qa'ri to'g'risida"gi Qonun, "Dehqon xo'jaligi to'g'risida"gi qonun, "Fermer xo'jaligi to'g'risida"gi qonun, Jinoyat kodeksi, Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks, soliq kodeksi va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar suvdan foydalanish tartibini belgilaydi. Mazkur hujjatlarga ko'ra, suv resurslari davlat mulki hisoblanadi va ularni boshqarish davlat nazoratida amalga oshiriladi. Bundan tashqari Prezident qarori bilan viloyatlar va tumanlar xalq deputatlari Kengashlariga xalq deputatlari kengashi va uning doimiy komissiyalari ish rejalarini ishlab chiqishda ijro etuvchi hokimiyat organlari, korxonalar, muassasalar va tashkilotlar rahbarlarining suv xo'jaligi sohasidagi ishlar holati to'g'risidagi axborotini bir yilda kamida ikki marta eshitishni nazarda tutish tavsiya etilgan [5].

Joriy yil boshida suv kodeksi loyihasi ishlab chiqilib O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilingan edi [6]. Mart oyida esa Oliy Majlis Senati "O'zbekiston Respublikasining Suv kodeksini tasdiqlash to'g'risida" [7]gi qonunni ma'qulladi. Kodeksda suv, suv obyektlari, suv xo'jaligi obyektlari va suv fondi yerlaridan foydalanish hamda ularni muhofaza qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga solingan. Bunda, suv, suv obyektlari, suv xo'jaligi obyektlari va suv fondi yerlaridan foydalanish hamda ularni muhofaza qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga solingan.

Suv kodeksida O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida" [3]gi qonuni, shuningdek O'zbekiston prezidentining 8 ta farmoni va 14 ta qarori hamda Hukumatning 26 ta qarorlaridagi tegishli normalar birlashtirilib, yaxlid xolga keltirilgan.

Suv kodeksi bilan:

suvga doir munosabatlarni tartibga solish sohasida mas'ul organlarning hamda mahalliy davlat hokimiyati organlarining vakolatlariga, vazifa va funksiyalariga aniqlik kiritilmoqda; suvni yetkazib berish xizmati uchun to'lovlar suv yetkazib berish xarajatlarini qoplashi hamda suv yetkazib beruvchining rentabelligini ta'minlashi zarurligi belgilanmoqda;

suv xo'jaligida davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini joriy qilish shartlari belgilab berilmoqda; suvdan foydalanish uchun ruxsatnoma berish shartlari soddalashtirilmoqda;

sun'iy suv havzalaridan suv olishda (bir sutkada 5 kub metrdan ko'p bo'lmagan) ruxsatnoma olish zarurati chiqarib tashlanmoqda;

ekstremal suv tanqisligi va qurg'oqchilik tushunchalari hamda sug'orish suvini iste'molchilar orasida taqsimlashning yangi mexanizmlari belgilanmoqda;

davlat suv kadastrini muvofiqlashtiruvchi vakolatli organ etib Suv xo'jaligi vazirligi belgilanmoqda.

Amaliyotdagi asosiy huquqiy muammolar. O'zbekiston tajribasida suv resurslaridan foydalanish va ularni boshqarishda quyidagi muammolar mavjud:

Normativ-huquqiy bazaning eskirganligi: "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi Qonun 1993-yilda qabul qilingan bo'lib, zamonaviy ekologik va iqtisodiy talablarga to'liq javob bermaydi [3]. Masalan, qonunda suv sifatini monitoring qilishning zamonaviy usullari haqida aniq normalar yo'q.

Vakolatlarning noaniqligi: Suv xo'jaligiga oid masalalarda mahalliy hokimiyatlar, Suv xo'jaligi vazirligi, Ekologiya va iqlim vazirligi va boshqa tashkilotlar o'rtasida vakolatlar taqsimoti aniq emas. "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining suvga doir munosabatlarni tartibga solish sohasidagi tasarrufiga quyidagilar kiradi,

suv resurslaridan kompleks va oqilona foydalanish, ularni boshqarish va muhofaza qilish sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish;

suv resurslaridan kompleks va oqilona foydalanish, ularni boshqarish va muhofaza qilish, shuningdek suvlarning zararli ta'sirining oldini olish hamda ularni bartaraf etish sohasida vazirliklar, idoralar, boshqa yuridik shaxslarning faoliyatini muvofiqlashtirish;

suv fondini hosil qilish va undan foydalanish tartibini, suvdan foydalanish, suv iste'moli me'yorlarini va suv obyektidan suv olish limitlarini (bundan buyon matnda suv olish limitlari deb yuritiladi) tasdiqlash tartibini belgilash..." [3].

Monitoring va nazoratning yetarli emasligi: Suvdan foydalanishni monitoring qilish uchun samarali raqamli tizimlarning yo'qligi noqonuniy foydalanish va isrofgarchilik holatlarini kengaytiradi [8].

Transchegaraviy suv resurslaridagi kelishmovchiliklar: Amudaryo va Sirdaryo daryolari bo'yicha qo'shni davlatlar bilan hamkorlikda barqaror suv siyosati yuritish muammoli bo'lib qolmoqda.

Javobgarlik masalalaridagi noaniqliklar: Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 74-moddasida "xo'jasizlarcha foydalanish" atamasi aniq ta'riflanmagan, bu esa huquqiy tushunmovchiliklarga sabab bo'lmoqda [9]. Masalan, suv olish limitlarini buzganlik uchun belgilangan jarimalar ko'pincha foydalanilgan suvning haqiqiy zararidan past bo'lib, bu huquqni qo'llashda samarasizlikka olib keladi.

Qonunlardagi normalar bo'yicha muammolarni ko'radigan bo'lsak, Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks 74-moddasida suvdan "xo'jasizlarcha foydalanish" atamasi yozilgan, lekin aniq ta'rifi berilmagan. Natijada subyektning aynan qaysi harakati xo'jasizlarcha foydalanish sifatida e'tirof etilishida tushunmovchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Ushbu modda bo'yicha javobgarlik masalasida esa suv olish limitlarini buzishga fuqarolarga bazaviy hisoblash miqdorining bir baravaridan uch baravarigacha, mansabdor shaxslarga esa — besh baravaridan o'n baravarigacha miqdorda jarima solish belgilangan. Ammo limitni buzib foydalanilgan suvning narxi jarimaning narxidan ko'p bo'lishi mumkin. Masalan, shaxs suvdan foydalanish limitini buzib 3 millionlik suvni ishlatib 1 million

atrofida jarima to'lab ketaverishi ehtimoldan holi emas. Qonundagi ushbu normani hisob-kitoblar bo'yicha qayta ko'rib chiqish maqsadga muvofiq.

Dehqon xo'jaligining suv iste'moli tegishincha Qoraqalpog'iston Respublikasi Suv xo'jaligi vazirligi va irrigatsiya tizimlari havza boshqarmalari, shuningdek Qoraqalpog'iston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi va hududiy qishloq xo'jaligi boshqarmalari tomonidan ishlab chiqiladigan hamda xalq deputatlari tuman (shahar) Kengashlari tomonidan tasdiqlanadigan suv obyektlaridan suv olish limitlari asosida amalga oshiriladi. Dehqon xo'jaligiga beriladigan sug'orish suvining sarfini hisobga olish hamda suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'lash tartibi O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida belgilanadi. Dehqon xo'jaligi suv resurslaridan oqilona va tejimli foydalanishi shart [10].

"Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi qonunning 36-moddasida suvdan foydalanish yoki suvni iste'mol qilish huquqini bekor qilish asoslari keltirilgan. 2-qismi: Suvdan foydalanish yoki suvni iste'mol qilish va suvlarni muhofaza qilish qoidalari buzilgan yoxud suvdan maqsadsiz foydalanilganda yoki suv maqsadsiz iste'mol qilinganda hamda limitdan ortiqcha suv olinganda, suv resurslaridan foydalanganlik, suvni yetkazib berish bo'yicha xizmatlar va ko'rsatilgan boshqa suv xo'jaligi xizmatlari uchun to'lovlar to'lanmagan taqdirda ham suvdan foydalanish yoki suvni iste'mol qilish huquqi bekor qilinishi mumkin (ichimlik va maishiy ehtiyojlar uchun suvlardan foydalanish huquqi bundan mustasno). Lekin aynan bekor qilinishi mustasno bo'lgan holatda odamlar ko'pincha suvni isrof qiladilar. Yechim: ichimlik va maishiy ehtiyojlar uchun suvlardan foydalanish huquqining qanday holatda bekor bo'lishini belgilab qo'yish.

"Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi qonunning 99-moddasi:

"Korxonalar, tashkilotlar, muassasalar va fuqarolarga quyidagilar taqiqlanadi:

ishlab chiqarish chiqitlari, maishiy va boshqa xil chiqitlar hamda chiqindilarni suv obyektlariga tashlash;

moylarning, yog'ochlarning, kimyoviy va neft mahsulotlarining hamda boshqa mahsulotlarning to'kilib-sochilishi natijasida suvni va suv obyektlarini bulg'atish va ifloslantirish;

suv havzalarining yuzi, suv havzalarini qoplab turgan yaxlar va muzliklarning yuzasi, sanoat chiqitlari, maishiy chiqindi va boshqa tashlandiq chiqitlar, shuningdek yer usti va yer osti suvlarning sifatini yomonlashtirib yuboradigan neft va kimyoviy mahsulotlar bilan bulg'atish va ifloslantirish;

suvlarni o'g'itlar, zaharli kimyoviy moddalar va boshqa zararli moddalar bilan bulg'atish;

suv obyektlarining suvni muhofaza qilish va sanitariya-muhofaza zonalari rejimini buzish."

To'g'ri ta'qiqlangan harakatlar bor, lekin shu harakatlarni sodir etgan shaxsga nisbatan javobgarlik masalasi ochiq qolgan. Shu sababdan ham hozirda suv obyektlariga turli chiqindilar tashlab ifloslantirish holatlari ko'p uchramoqda. Yechim: yuqorida

ta'qiqlangan harakatlarni sodir etganlik uchun javobgarlikni ham belgilash va amalda qo'llanilishini ta'minlash.

Transchegaraviy suv resurslarining boshqarilishidagi muammolar. Transchegaraviy suv resurslarining boshqarilishi va ulardan foydalanishda qo'shni davlatlar bilan o'zaro kelishmovchiliklar va hamkorlikning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Qo'shni davlatlar bilan transchegaraviy suv resurslarining boshqarilishi va ulardan foydalanish bo'yicha o'zaro hamkorlikni kuchaytirish, xalqaro shartnomalar va kelishuvlarni mustahkamlash kerak.

"Transchegaraviy suv oqimlari va xalqaro ko'llarni muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi BMT konvensiyasi suv resurslarini qo'shni davlatlar bilan adolatli bo'lish prinsipiga asoslangan. "Transchegaraviy suv oqimlari va xalqaro ko'llarni muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risidagi konvensiya"si (Xelsinki, 1992) 1992-yil 17-martda qabul qilingan va O'zbekiston Respublikasi uchun 2007-yil 3-dekabrda kuchga kirgan. Bu ishtirok O'zbekistonning transchegaraviy suv resurslarini muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish bo'yicha xalqaro majburiyatlarni qabul qilganligini anglatadi. Bundan tashqari Markaziy Osiyo davlatlaridan Qozog'iston, Turkmaniston ham ushbu konvensiyani ratifikatsiya qilgan. Transchegaraviy suv resurslarining boshqarilishidagi muammolarniga tavsiya quyidagicha bo'lishi mumkin: O'zbekiston Afg'oniston, Tojikiston, Turkmaniston va Qozog'iston bilan suv diplomatiyasini mustahkamlashi va transchegaraviy suvdan foydalanishda "foydani taqsimlash" prinsipiga o'tishi zarur.

"Tomonlar har qanday transchegaraviy ta'sirning oldini olish, cheklash va qisqartirish uchun barcha tegishli choralarni ko'radilar.

2. Tomonlar, jumladan, barcha tegishli choralarni ko'radilar:

a) transchegaraviy ta'sir ko'rsatayotgan yoki ko'rsatishi mumkin bo'lgan suvlarning ifloslanishini oldini olish, cheklash va qisqartirish uchun;

b) suv resurslarini ekologik asoslangan va oqilona boshqarish, ularni saqlash va atrof muhitni muhofaza qilish maqsadida transchegaraviy suvlardan foydalanishni ta'minlash uchun;

s) transchegaraviy ta'sir ko'rsatadigan yoki ko'rsatishi mumkin bo'lgan faoliyatni amalga oshirishda transchegaraviy xususiyatini alohida hisobga olgan holda transchegaraviy suvlardan oqilona va adolatli foydalanishni ta'minlash uchun;

d) ekotizimlarning saqlanishini ta'minlash va zarur bo'lganda tiklash uchun..." [11].

Suv resurslaridan oqilona foydalanish nafaqat ekologik va iqtisodiy zarurat, balki huquqiy majburiyat hamdir. Ayni paytda bu sohada mavjud bo'lgan muammolar – ruxsatsiz foydalanish, ifloslantirish, nazorat tizimining sustligi va transchegaraviy kelishmovchiliklar – O'zbekiston qonunchiligida qamrab olingan bo'lsa-da, ularni amalda to'liq bartaraf etish uchun samarali mexanizmlarni kuchaytirish zarur. Davlat nazorati, raqamli hisob tizimlari, qat'iy javobgarlik choralari, hamda xalqaro hamkorlikni mustahkamlash orqali suv resurslarini adolatli, barqaror va kelajak avlodlar manfaatini inobatga olgan holda boshqarish mumkin. O'zbekiston uchun eng dolzarb yo'nalishlar – suv resurslaridan

foydalanish bo'yicha qonunchilikni modernizatsiya qilish, samarali nazorat mexanizmlarini joriy etish, suvni tejovchi texnologiyalarni keng tatbiq etish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirishdan iborat. Ushbu yo'nalishlar fuqarolarning suvdan foydalanish madaniyatini oshirish, ekologik muvozanatni saqlash hamda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Suvni qadrlash — bu faqat isrofni to'xtatish emas, balki qonunga sodiq va ekologik ongli jamiyat qurish demakdir.

Taklif ta tavsiyalar. Ushbu muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi huquqiy va tashkiliy choralar tavsiya etiladi:

Qonunchilikni modernizatsiya qilish: "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi Qonun va boshqa normativ hujjatlarni zamonaviy ekologik va iqtisodiy talablarga moslashtirish zarur. Masalan, suv sifati va sarfini monitoring qilish uchun raqamli texnologiyalarni joriy etish normalarini qonunga kiritish lozim [12].

Vakolatlarining aniqlashtirilishi: Davlat organlari o'rtasida suv xo'jaligi sohasidagi funksiyalar qayta taqsimlanib, mas'uliyat sohalari aniq belgilanishi kerak. Suv xo'jaligi vazirligi suv kadastrini boshqaruvchi yagona vakolatli organ sifatida mustahkamlanishi lozim [13].

Monitoring tizimini raqamlashtirish: Suv sarfini nazorat qilishda raqamli texnologiyalar, sun'iy yo'ldosh monitoringi, masofaviy datchiklar va AI tizimlaridan foydalanish [14].

Raqamli monitoring tizimlarini joriy etish: Suv sarfini real vaqt rejimida kuzatish uchun sun'iy yo'ldosh texnologiyalari, masofaviy datchiklar va sun'iy intellekt (AI) tizimlaridan foydalanishni kengaytirish zarur. Bunday tizimlar suv isrofgarchiligini 30% ga qisqartirishi mumkin.

Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish: Mahalliy aholini, nodavlat tashkilotlarni va OAVni jalb etish orqali suvdan foydalanish ustidan ochiqlik va javobgarlikni oshirish.

Xalqaro hamkorlikni mustahkamlash: Transchegaraviy suvlar bo'yicha qo'shni davlatlar bilan doimiy muloqotni yo'lga qo'yish va xalqaro konvensiyalarga asoslangan ravishda hamkorlik qilish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI / REFERENCES:

1. UNESCO. (2022). The United Nations World Water Development Report 2022: Groundwater: Making the invisible visible. Paris: UNESCO, p. 45.
2. Asian Development Bank. (2020). Water Resources Management in Uzbekistan: Challenges and Opportunities. Manila: ADB, p. 12.
3. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 06.05.1993 yildagi 837-XII-son. Suv va suvdan foydalanish to'g'risida. — Matn: elektron // O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi: [sayt]. — URL: <https://lex.uz/docs/-12328> (murojaat sanasi: 12.06.2025).

4. United Nations. (2015). Sustainable Development Goals: Goal 6 – Clean Water and Sanitation. New York: UN, p
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 09.10.2019 yildagi PQ-4486-son. Suv resurslarini boshqarish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. – Matn: elektron // O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi: [sayt]. – URL: <https://lex.uz/docs/-4545898> (murojaat sanasi: 12.06.2025).
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining qarori, 31.01.2025 yildagi 413-V-son. “O'zbekiston Respublikasining Suv kodeksini tasdiqlash to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni haqida. – Matn: elektron // O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali: [sayt]. – URL: <https://lex.uz/ru/docs/-7386028> (murojaat sanasi: 12.06.2025).
7. Senatorlar suv kodeksini ma'qulladi. – Matn: elektron // O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali: [sayt]. – URL: <https://gov.uz/oz/suvchi/news/view/40788> (murojaat sanasi: 12.06.2025).
8. FAO & WB. Water Management in Fragile Systems: Building Resilience to Shocks and Protracted Crises in the Middle East and North Africa / FAO, WB. – 1. – Rome, Italy: FAO, 2018. – 74 c. URL: <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/i9730en>
9. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi, 22.09.1994-yil. // O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. URL: <https://lex.uz/docs/-97664> (murojaat sanasi: 12.06.2025).
10. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 01.04.2021 yildagi O'RQ-680-son. Dehqon xo'jaligi to'g'risida. – Matn: elektron // O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi: [sayt]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5351631> (murojaat sanasi: 12.06.2025).
11. “Transchegaraviy suv oqimlari va xalqaro ko'llarni muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risidagi konvensiya”si (Xelsinki, 1992) 1-bo'lim 2-moddasi
12. Gleick, P. H. Water in Crisis: A Guide to the World's Fresh Water Resources. Oxford: Oxford University Press, 1993.
13. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining qarori, 31.01.2025 yildagi 413-V-son. “O'zbekiston Respublikasining Suv kodeksini tasdiqlash to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni haqida. – Matn: elektron // O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali: [sayt]. – URL: <https://lex.uz/ru/docs/-7386028> (murojaat sanasi: 12.06.2025).
14. Blue Peace Central Asia. – Matn: elektron // International Water Management Institute (IWMI): [sayt]. – URL: <https://www.iwmi.org/projects/bpca/> (murojaat sanasi: 12.06.2025).